

Uit de Pers

UIT DE LEERSCHOOL VAN HET WOUD

door G. van Lelyveld *)

„Mais de tous ces adversaires conjurés, le plus atroce,
c'est encore l'homme”.

Ed. Herriot „Dans la forêt normande”.

Bosch-verwoesting is het hoofd-motief, dat steeds weer door klinkt in die lange lijdens-geschiedenis van duizenden jaren, die de wouden, door alle tijden en over de geheele aarde, in hun verschillende vormen en fasen van oerwoud tot cultuur-bosch hebben doorlopen.

Door de geheele geschiedenis der menschheid, in het Oude China, zoowel als in de landen van Euphraat en Tigris, het Griekenland en het Romeinsche Rijk der Oudheid, het Spanje, Duitschland en Frankrijk enz. der Middeleeuwen en der Nieuwere Geschiedenis, de Tropen en het Noord-Amerika van den tegenwoordigen tijd heeft zich steeds het verschijnsel herhaald, dat, met het voortschrijden der beschaving en het binnendringen van den mensch in het woud, dit laatste verdween; tenzij de mensch, op de grens dikwijls van ontwouding, tot inkeer gekomen met veel arbeid en kosten cultuur-boschen in het leven riep, die te vaak in kwaliteit achter stonden bij de wouden, die vroeger den bodem bedekten.

Dichter wordende bevolkingen dringen het woud terug van de betere gronden, die aan den landbouw moeten worden afgestaan, naar den minder goeden en schralleren bodem, waar ze moeilijk tot dien optimalen groei en die ontwikkeling komen, die het voorgelacht had gekend.

Maar niet dit logische gevolg van den strijd om het bestaan, die bij een uitbreidende bevolking grootere landbouw-productie noodzakelijk maakte, maar de verregaande kortzichtigheid van den mensch was de hoofdoorzaak van den snellen achteruitgang van het woud.

Bij de stijgende bevolkings-dichtheid had de mensch in het onuitputtelijk schijnende oerwoud reeds geweldig ingegrepen; ook toen het nog stond op de betere gronden.

En ongetwijfeld is hem in het stadium van beschaving en ontwikkeling, waarin hij toen nog verkeerde te vergeven, dat hij de woudgaven als onuitputtelijk beschouwde. Want geweldig was de groei-kracht der maagdelijke wouden, die ook in onze streken den bodem eens bedekten.

Zonder nu in de geestdriftige beschrijvingen van Romeinen, die toen reeds de verzwakkende gevolgen der overbeschaving ondergingen, een absoluut trouw beeld van het toenmalige Germaansche woud te willen zien, treft ons toch in die voorstellingen zoo'n groote toon van oprechtheid; dat we kunnen aannemen, dat ze voor een deel de werkelijkheid juist weergeven.

Het is den toenmaligen mensch dus volstrekt niet zoo kwalijk te nemen, dat hij bij een dergelijken rijkdom van groei en ontwikkeling, in zijn eenvoud slechts nam en bleef nemen. De tijden waren voor de vraag naar het waarom en hoe der dingen nog niet rijp en de mensch wist niet, dat hij door te veel te eischen een bijna volmaakte samenleving stoorde, waarin iedere boomsoort zoowel als elk boom-individu, elk plantje zoo goed als

*) Ontleend aan de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 7 en 8 Januari 1929, Avondblad.

elke bacterie, elk roofdier zoowel als een nietige worm een rol speelde, die elkander en het geheel in evenwicht hielden. Overheersching van een bepaalden factor kon deze samenleving niet dulden zonder dat er gevaar ontstond, dat het evenwicht werd verbroken en deze samenleving onvolmaakt zou worden door de zelf-regeneratie te verstoren.

Nu moeten we deze volmaaktheid van samenleving ook weer niet als algemeen beeld van het oerwoud beschouwen. Ongetwijfeld zullen dergelijke toestanden in hoofdzaak wel voorgekomen zijn, te meer, waar het woud, dat toen meestal op betere gronden stond door zijn krachtiger gezondheid al reeds minder vatbaar was voor de verschillende ziekten en beschadigingen, die bij cultuur-boschen tot een ramp zouden moeten leiden. Maar we mogen het daarom nog niet beschouwen als een uitgestrekt intact complex, dat nergens zelfs eenigen achteruitgang vertoonde, voordat de mensch te sterk ingreep. Ziekten en beschadigingen kwamen daar natuurlijk even goed voor als in het cultuur-bosch; maar de gezonde groei op een groeiplaats, waar meestal het ter plaatse groeiende hout zijn soortelijke levens-eischen het best bevredigd zag, maakten te sterke uitbreiding moeilijker en in ieder geval herstel oneindig veel gemakkelijker dan in het cultuur-bosch, dat in onze streken slechts zelden aan zijn eischen, vooral wat bodem betreft, ziet voldaan.

In 't algemeen echter kunnen we wel aannemen, dat het oerwoud zooals het in veel vroegere tijden ook in onze streken bestond zich zelf door de eeuwen heen in stand kon houden.

Oorspronkelijk behoorde ook de mensch in deze natuurlijke samenleving geheel thuis. In dezen zin, was de mensch niet anders te beschouwen dan als een dier, dat zich echter door een belangrijke eigenschap van de andere dieren onderscheidde n.l. door zijn verstand. Door dit verstand werd hij de factor, die het hevigst kon ingrijpen in deze natuurlijke samenleving van dier en plant, omdat in deze, toen in zekeren zin nog evenwichtige wereld, geen enkele factor bestond, die met een gelijkwaardig denkvermogen toegerust dit ingrijpen binnen de normale perken, die deze samenleving eischte, kon houden.

Zoolang de mensch in kleinen getale in de natuursamenleving voorkwam, was zijn ingrijpen niet veel krachtiger en gevaarlijker dan de beschadiging van vele levende wezens, die zich niet te sterk vermenigvuldigden. Maar zoodra de vermenigvuldiging van den mensch sterker werd en hij door zijn verstand zich wapenen wist te vervaardigen, waardoor hij heerscher werd in de natuur, werd zijn ingrijpen voor de zelf-instandhouding van deze samenleving gevaarlijk.

Deze invloed van den mensch uit zich in 't algemeen vooral in de verandering van het plantendek.

Waar hij dus in het natuur-woud ingrijpt, zal hij óf het plantendek in dien zin veranderen, dat bepaalde houtsoorten verdwijnen en door andere (uit bedrijfsoogpunt minder waardevolle) worden vervangen óf, dat het houtgewas nagenoeg geheel verdwijnt en de bodem een geheel andere bedekking zal krijgen (b.v. houtvegetatie, die door heldevegetatie wordt vervangen).

Van 'het verdwijnen van bepaalde houtsoorten en vervanging door andere zag ik persoonlijk een zeer mooi voorbeeld in een bosch in den Kleinen Atlas (Marokko).

De hoofd-houtsoorten, die in den Kleinen Atlas boschvormend optreden, zijn de *Cedrus Atlantica*, die verwant is aan de bekende Cederen van den Libanon en de *Quercus Ilex*; terwijl vroeger een andere eiken-soort, de *Quercus Mirbeckii*, welke in zijn habitus sterk aan onze inlandsche eiken herinnert, hier ongetwijfeld vooral in de valleien en andere diepgrondige plaatsen bosschen heeft gevormd, waarin hij hoofdhoutsoort was. Door zijn voor die streken buitengewoon goede eigenschappen als werkhout werd hij echter te veel genomen en bleven, ten minste wat de randen van dit gebergte aangaat, slechts vereenzaamde exemplaren en kleinere groepen over.

Zijn plaats werd ingenomen door de veel taaiere en zich gemakkelijk vermenigvuldigende *Quercus Ilex*, die zelfs op den steenachtigen bodem nog een tamelijk voldoende groeivorm kan vertoonen. Deze verdrong niet alleen

het sterk aangetaste woud van *Quercus Mirbeckii*, maar vormde ook een gevaar voor den ceder in die hoogtegordels, waar hij dezen nog kon volgen.

Terwijl nu minder diep het gebergte in de strijd tusschen de beide eikensoorten al was uitgestreden, en men zich alleen kon voorstellen, hoe de overwinning van de *Quercus Ilex* met behulp van een te sterk ingrijpen van den mensch was voltrokken, vond men dieper in het gebergte een natuurwoud, waar de *Quercus Mirbeckii* voor een belangrijk deel de heerschende boom-soort was.

Het centrale gedeelte bestond in hoofdmassa uit *Quercus Mirbeckii* van verschillende leeftijden, die, uitgezonderd enkele (misschien minder diepgrondige) plaatsen, een nagenoeg aaneengesloten bosch vormde. Prachtige eeuwenoude exemplaren, die soms een voor deze eikensoort buitengewone stamhoogte bereikten van bijna zestien meter, wisselden af met minder oude en jongere groepen, terwijl bijna overal op geschikte plaatsen verjongingen in eerste ontwikkeling werden gevonden. Dit boschbeeld van het meer centrale deel wees er in alles op, dat de mensch nog niet te sterk had ingegrepen. Het feit, dat het bosch lag in een streek, waarvan de bewoners steeds een zekere vijandigheid tegenover de bevolking van de vlakke hebben getoond, terwijl ze buitendien nog nomaden waren met dus geringe houtbehoefte, omdat ze in tenten leven en de gelukkige omstandigheid, dat de bevolking hier zeer dun is, hadden de centrale gedeelten van dit bosch in hun bijna oorspronkelijken toestand bewaard.

De randen, die eerder van de jaarlijks er kampeerende nomadenstammen te lijden hadden, vertoonden een geheel ander beeld.

In de eerste plaats was hier natuurlijk al veel meer hout genomen en op een dergelijke roekelooze manier, dat hierdoor alleen het woud al tot een snellen achteruitgang zou zijn gedoemd. Maar daarnaast hadden de kudden schapen en geiten in deze randen ter beweiding gedreven de vernieling van het bosch grondig aangepakt. Hadden de schapen alleen al ongetwijfeld kwaad gedaan, de geiten zijn nog veel erger en zijn de radicaalste boschvernielers, die er bestaan.

Ze vreten letterlijk alles en als ze iets niet eten, probeeren ze het in ieder geval te beschadigen door er aan te knabbelen. Het directe gevolg van deze beweiding was, dat er van behoorlijken groei van den jongen opslag al geen sprake meer was, terwijl de bodem-achteruitgang al zoo groot was, dat de hoop op nieuwe natuurverjongingen, ook al zou men in de toekomst maatregelen ter verdere voorkoming van deze vernieling hebben getroffen, vrijwel nihil was.

In deze randen had zich de taaie *Quercus Ilex* gemakkelijk en snel ingedrongen. Overal in verschillende vormen van vermenigvuldiging dook hij in deze verwaarloosde plekken op. De uiterst geringe eischen, die hij aan den bodem stelt, en die hem zelfs in staat stelt op die plaatsen, waar geen andere houtsoort en zelfs vele kruiden zich niet staande kunnen houden, bosch-vormend op te treden, maakte hem tot een te sterken tegenstander voor de *Q. Mirbeckii*, die op deze ontwrichte gronden zijn levenscischen niet meer vervuld zag.

Dit beeld, dat zoo duidelijk aangeeft hoe we in bepaalde omstandigheden ons de verandering van plantendek op den langeren duur door het ingrijpen van den mensch kunnen voorstellen (in dit geval dus een verdringing van de ter plaatse volkomen in het optimum zijnde *Q. Mirbeckii* door de *Quercus Ilex*) is een beeld, dat waarschijnlijk zeer veel moet lijken op de verschijnselen, die zich in vorige eeuwen ook in onze streken zullen hebben afgespeeld.

Ook bij ons waren eikensoorten waarschijnlijk wel de hoofdmassa van het woud, terwijl het roekeloos vellen van hout naar de steeds stijgende behoefte en de beweiding door koeien, schapen en zwijnen het radicale vernietigingsproces door den mensch ingezet zal hebben voltooid. Maar hier was zelfs geen taaie, inheemsche houtsoort, die het kwijnende eikenbosch zoo afdoende kon vervangen als de *Quercus Ilex* het de *Q. Mirbeckii* heeft gedaan. Plaatselijk is hierdoor het eikenbosch ten onzent geheel verdwenen en, omdat de mensch niets deed om het meer en meer achteruitgaande bosch te hulp te komen, maar zelfs de laatste restanten ook nog nam, bedekte de heide-vegetatie, die zich zeer zeker al eerder in het lichter en lichter

wordende loofhoutbosch had ingedrongen weldra den bodem geheel en al.

Deze variëling is volstrekt niet van recenter datum al vervalt de mensch in elk geslacht weer door gebrek aan doorzicht steeds weer in dezelfde fouten.

Reeds in de tweede helft der Middeleeuwen zal het er ook in ons land in vele bosschen al wel zeer treurig hebben uitgezien en ook voor ons land zal wel de uitspraak van Prof. Dr. K. Gayer op een groot deel onzer bosschen van toepassing zijn geweest, waarin hij zegt:

„Het oude woud der Germanen was in hoofdzaak te niet gegaan en in zijn plaats waren, voor zoover ze voor het toenmalige transport bereikbaar waren, vereenzaamde terreinen ontstaan, bezet met kreupelhout en onkruid. Uitgestrekte, zich steeds uitbreidende zandverstuivingen hadden zich gevormd, en kwijnende, holstaande bestanden zonder nawas bleven over, ...”

De dikwijls ongelooflijk strenge maatregelen, die men ging nemen, toen het bosch al zoo sterk aangesproken was, dat alleen kunstmatige verjonging en wellicht niet eens altijd, voldoende opbossching kon waarborgen, zonder dat men gemakkelijk dien groeivorm en die kwaliteit van hout ooit meer zou bereiken, waardoor ons land eens moet hebben uitgemuut, hebben maar zeer weinig succes gehad.

Telkens en telkens weer schijnt geslacht na geslacht in dezelfde fouten te zijn vervallen, want telkens en telkens weer moeten deze maatregelen worden hernieuwd. Bovendien vestigen deze maatregelen sterk den indruk, dat ze genomen zijn in tijdelijke opwellingen, dat het een minder kortzichtig enkeling gelukte de beheerders te overtuigen, dat het zoo niet langer kon, dan dat deze strenge maatregelen uitvloeijsel zijn van een publieke opinie, die aan bosch-vernieling paal en perk wenschte te zien gesteld. Waar bovendien nog hout-diefstal uit het bosch in verschillende streken door de publieke opinie ternauwernood als diefstal werd aangemerkt — de gedachte, volgens welke het bosch als gemeenschappelijk bezit is te beschouwen, leeft ook in onzen tijd nog in sommige streken zoo sterk voort, dat het bosch-beheer hiermee rekening heeft te houden — zullen deze straffen niet zoo heel veel zijn toegepast en meestal wel zijn vervangen door geldboete of boeten in natura (op de Veluwe was de boete soms een vat bier), terwijl de meeste rechtsprekers op den duur meer gevoeld zullen hebben voor een onderonsje onder een biertje dan voor toepassing der de gemeenschap niets inbrengende barbaarsche straffen, als handen afkappen, of het opensnijden van den buik en het spijkeren van de darmen van een houtdief aan een boompje, dat te jong door hem was gekapt.

Intusschen heeft de groote massa altijd wel van het bosch willen profiteeren, maar ze is tegenover de directe maatregelen, die geboden waren ter in stand houding van het bosch altijd volkomen onverschillig geweest.

Een dit kan ook niet anders, waar de problemen, het bosch-beheer betreffende, niet alleen door niet-deskundigen sterk worden onderschat, maar ook, omdat boschbeheer over meer dat één geslacht grijpt; want de groote massa voelt weinig voor vraagstukken, die vooruitzien over meer dan een menschenleeftijd eischen.

Het zoo juiste woord van Gelbel: „Wir reichen in unseren Wäldern die eine Hand unseren Ahnen, die andere unseren Enkelkindern“, is misschien wel uit ethisch oogpunt door de massa geapprécieerd, maar de waarschuwing, die er in ligt tegen kortzichtigheid in boschbeheer is niet tot de groote massa kunnen doordringen. Het is veel meer het „après nous le déluge“, dat, onbewust wellicht, de gedachte is geweest, die ook ten aanzien van het boschbehoud in toepassing werd gebracht, en waarnaar de menigte altijd schijnt te handelen als het maatregelen betreft, waarvan het nageslacht eerst de vruchten zal plukken.

(Slot volgt).